

POETIČKA NAPOMENA

U središtu interesovanja modernih analitičara i tumača drame nalaze se i danas pretežno elementi i postupci koji se uglavnom opravdano smatraju presudnim, strukturalno temeljnim, ili, pojednostavljeno, glavnim u procesu uobličavanja dramskog teksta. Postoji prećutni konsenzus da u pomenute elemente spadaju: priča, zaplet, sukob, lik i radnja – bez obzira na činjenicu da takav konsenzus ni izbliza ne vlada već u pogledu njihovih „radnih“ definicija.

Polazeći od uverenja da je jedna od glavnih posledica ovakvog stava – zanemarivanje određenog broja manje istaknutih, ali za stvaranje i tumačenje dramskih tvorevina takođe neophodnih sredstava, u ovoj studiji sam nastojao da vratim u središte pažnje neka od njih, kako bih ublažio efekte tog zanemarivanja. Izbor se sveo na skup od šest fenomena koji bi se, uslovno, mogli nazvati „sporednim“ elementima dramske poetike: *prolog*, *glasnik*, *hor*, *duh*, *deus ex machina* i *drama u dramu*.

Razlozi za ovakav izbor su dvojaki. Reč je, najpre, o sredstvima čija su vitalnost i značaj osvedočeni ulogom koju su imala pri uobličavanju epohalnih ili prevratničkih dela evropske dramaturgije, od njenih početaka do kraja dvadesetog veka. S druge strane, plodonosna dinamika unutrašnjeg razvitka tih sredstava – premda često izvan fokusa većine teoretičara u novijim razdobljima – svedoči

da ona i danas funkcionišu kao nezaobilazni činioci svake autentične i istraživački orijentisane dramske strategije.

Pošto metod ove studije teži da premosti jaz između sholastičkih teorijskih uopštavanja i multidisciplinarnih spekulacija o drami i pozorištu sa jedne, i tehničkih, konvencionalnih etiketa pozorišnih „pragmatičara“ koji su izgubili svako značenje, s druge strane, pomenuta sredstva biće razmotrena i analizirana na nivou *dramske poetike*: što znači, kroz ispitivanje njihovog statusa, funkcije i svrhe pri oblikovanju dramskih ostvarenja, a u kontekstu opšte povesti evropskog pozorišta.

U skladu sa takvim usmerenjem, ova studija teži uspostavljanju neke vrste ravnoteže između *normativnog* i *deskriptivnog*. Njena svrha nije da ukaže na idealne modele i recepte u oblikovanju dramskog teksta, već da analizira, interpretira i do određene mere klasifikuje upravo ona sredstva koja se mogu i danas pokazati delotvornim pri formulisanju svake otvorene i nedogmatske dramske strategije.

Najzad, pošto smatram da ovaj tip teatrološkog promišljanja može u jednakoj meri odgovoriti na interesovanje šireg obrazovanog pozorišnog auditorijuma, ali i na potrebe dramskih i pozorišnih praktičara koji se ne zadovoljavaju konvencijama i ritualnim formulama, nastojao sam da analitičko-interpretativni nivo izlaganja potkrepim isključivo primerima iz dramskih ostvarenja koja su dostupna u prevodu na naš jezik.

SADRŽAJ

Poetička napomena	7
Prolog ili između dve Antigone	9
Helenski prolog: preklapanje polja	11
Plaut: posveta glumcu	17
Šekspir: uljezi i veseljaci	20
Romantičarsko uopštavanje: metafizika i istorija	23
Brecht: kritičko razigravanje	27
Glasnik ili strahote blagovesti	31
Helenska tragedija: od izveštaja do obmane	33
Šekspir: remetioči i ubeđivači.....	37
Zakon, iluzija i odsustvo: od Tartifa do Godoa	41
Hor ili neuništivi epizodist	47
Helenski hor: saučesništvo i prestup	49
Eshil: ugroženi akter	51
Sofokle: dvosmisleni komentator	53
Euripid: povodljivi sapatnik	56
Aristofan: ispad u gledalište	58
Šekspir i Rasin: izvođačke i filozofske varijacije	61
Šiler: nezavisnost i identifikacija	64
Modernizam: buntovnici i blazirani	68
Postmodernizam: nasrtljivi dvojnici	74
Duh ili prečutano pitanje	79
Helenska tragedija: ljudsko i njegova senka	80
Seneka: prizivanje užasa	85

Šekspir: manje i više od ljudskog	87
Šekspir <i>versus</i> Molijer: neživo i nemrtvo	94
Ibzen: bekstvo iz mašte	97
Strindberg i Sartr: ljudske aveti, božanske muve	100
<i>Deus ex machina</i> ili beskonačno odlaganje	105
Poreklo: od sredstva do metoda	107
Eshil i Sofokle: paradoksi pravednosti	109
Euripid: relativnost i kompromitacija	111
Šekspir: od snoviđenja do bezakonja	114
Molijer: odsustvo i kraljevstvo	119
Klajst: mesečar u vrtu	124
Strindberg: razočarano božanstvo	130
Breht: razobličenje hepiendom	132
Breht, ponovo: (dvo)lična trgovina	135
Beket: odsutna presuda	138
Drama u drami ili uspon i pad iluzije	141
Aristofan: mudrost obmane	143
Plaut: krah posmatrača	146
<i>Mletački trgovac</i> : kamata na privid	149
<i>San letnje noći</i> : vilenjačka brljotina	152
<i>Hamlet</i> : provala u mišolovku	158
Kornej: varljivi lek	164
<i>Purpurno ostrvo</i> : uzaludna narudžbina	166
<i>Mara/Sad</i> : tortura nadom	170
<i>Šest lica traže pisca</i> : privid i njegova senka	173
<i>Balkon</i> : opšta rasprodaja	178
Literatura	183